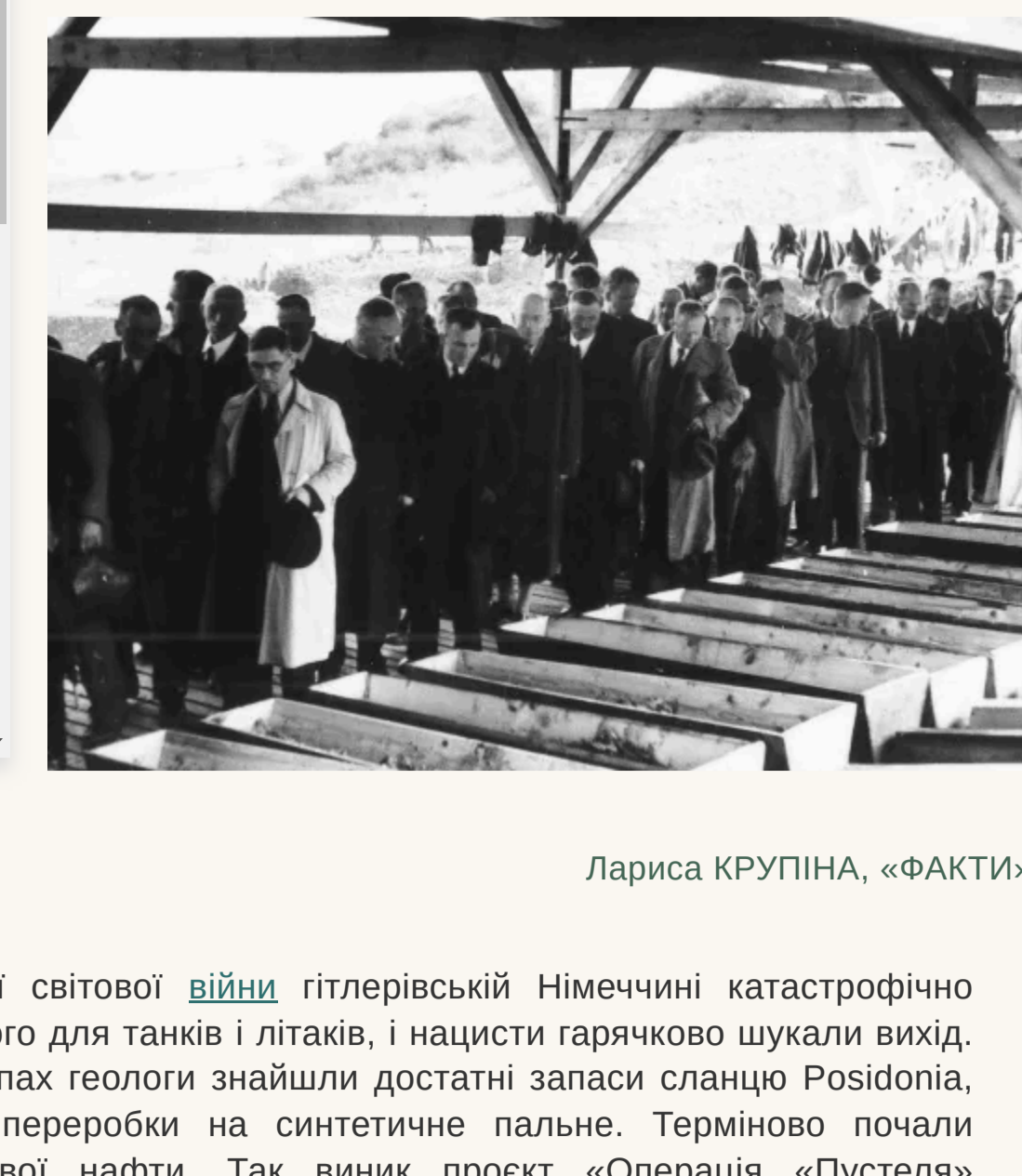

ОСТАННІ НОВИНИ

- 14:04** **12:58** **ЧС-2026: результати та відеогляди матчів, розклад телепрямислей в Україні**
- 15:06** **15:04** **Полупунний лимонад: готується найпроще просто**
- 16:08** **16:06** **Девід Бекхем розкрив секрет шкідливої шубки з Ватерлоу**
- 17:06** **17:04** **Додайте чайну ложку цукру до кожного скляної бонда м'якою та без прікоти**
- 18:06** **20:35** **Понад рік борюся за життя: війн з Львівщини не переніс важкого поранення**
- 18:08** **18:06** **Хрустка зовні, ніжна всередині: го-уоо домашнє безе**
- 19:08** **19:04** **Діам — «Справділивість» та вибір без компромісів. Левам — «Шістка Желізі» і смак заслуженої перемоги: Тарь-проноч на 16 червня**

«Щоб бачили ціну своїй байдужості»: німецьких військовополонених і нацистів змусили дістати з ям тіла закатованих в'язнів концтабору й поховати

Лариса КРУПІНА, «ФАКТИ»

Наприкінці Другої світової війни гітлерівські Німеччини катастрофічно бракувало пального для танків і літаків, і нацисти гідярково шукали вихід. У Швабських Альпах геологи знайшли достатні запаси сланцю Posidonia, придатного для переробки на синтетичне палне. Терміново почали розробку сланцевої нафти. Так виник проєкт «Густеля» (Untertelmen Wüste).

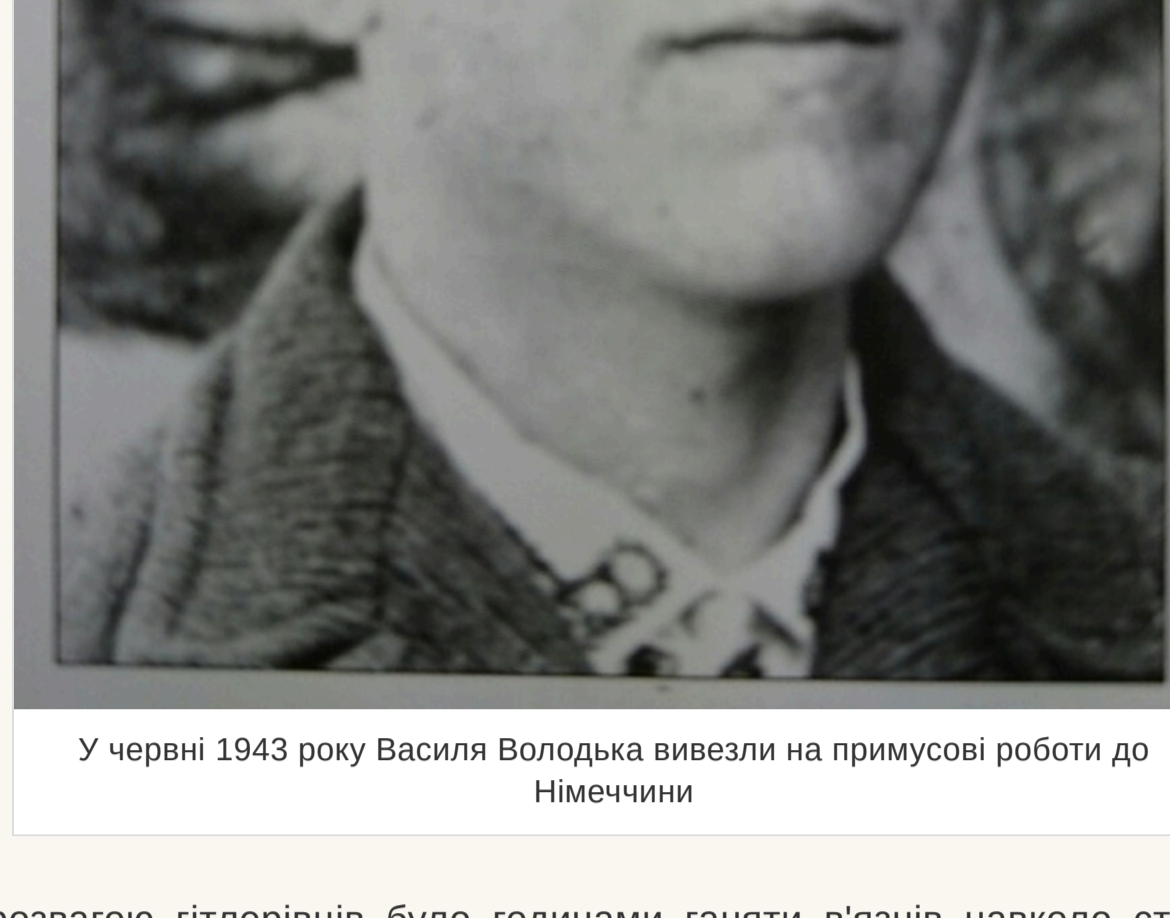
Це було кодовою назвою промислового комплексу з десяти заводів, які стали зводити з вересня 1944 року в німецькій землі Баден-Вюртемберг, узабж запізничної лінії Тюбінген — Балінген — Ротвайль. Воскрізові загоми охорони нацистської партії (СС) і особисто Герман Герінг брали участь у проєкті. На будівництво дали два-чотири місяці. Крім хіміків, техніків, інженерів і будівельників, на кожному будмайданчику не вистачало ще близько 500 робітників. Вихід знайшовся швидко: на околицях тихих патріархальних містечок з тисячолітньою історією, унікальною природою та архітектурою, які надихали художників і поетів, стали швидко організовувати новенькі концтабори. А що? Одні іншому не завжакає.

«В Гестапівській тормі Neue Brettm жертву вибрали довільно й теплий у ставку»

До одного з таких таборів масштабного пального проєкту «Операція «Густеля» і потрапив Василь Володько з села Широка Долина Полтавської області. В Червоно армію дрібенького (160 см зросту) Василя не взяли, а евакуювати не встигли. І 17-річний хлопчєк разом з іншими комсомольцями став підлільно розклеювати антифашистські листівки та плакати на територіях окупованої з жовтня 1941 року Полтавщини. Його затримали та відправили на примусові роботи до Німеччини, на вугільні шахти в Саарбрюккен.

У травні 1944 року Вася увік з робочого табору. Його скопили й кинули в одну з найлютіриших в'язниць — Neue Brettm, в тій самій землі Саарланд. Це була «розширена поліцейська торма» для чоловіків і жінок, де «відбували покарання» борці з нацизмом, французькі бранці, радянські Радянського Союзу та Польщі, яких пригнали на примусові роботи, військовополонени різних країн.

— Мене помистили в «стоячий бункер» розміром 50 см х 60 см х висотою два метри, — згадував Василь Володько. — Ні їжі, ні води, ні повітря, ні туалету. Випорюкювалися під себе. Багато хто божеволів. І навіть якщо ти не помирив у «стоячому бункері», далі в тебе був шанс зробити це біля табірною ставка-резервуара для засиння пожежі.

У червні 1943 року Василя Володька вивезли на примусові роботи до Німеччини

Улюбленою розвагою гітлерівцє було годинами ганяти в'язнів навколо ставка, навісивши на них мийки з цеглою, змушуючи стрибати «по-жаб'ячому». Тих, хто падав, били шлангами або кийками та втопували чобітьми в багноку, ламаючи хребці. Хтось з ув'язнених мав померти. Якщо всі залицьалися жити, жертву обирали довільно й топили у ставку. Якщо нещаслив в останній відчайдушній спробі випірзати з води, його били дерев'яною жердинкою до понові.

Читайте також: У росії виявили табір, де полонених українцє «перевиховують» тортурами

2004 року у своїй доповіді керівник Державного центру політичної просвіти землі Саар доктор Бурхад Вейллонек писав:

«78-річний українчєк Василь Володько, колишній бранчєк, котрий пережив ці трагічні події, за словами репортера, який випадково його зустрів на території табору (жертв нацизму запрошували до Німеччини на меморіальні заходи. — Авт.), не міг пригадати ні ідальні на іншому боці вулиці, ні існування жіночого табору, але коли він дійшов до Löschtisch (ставка для засиння водою), про присє навпочинки, скрестив руки за соловово та зробив кілька стрибків уперед. За який миттє він здавав прязвище свого мучителя...»

«Коли в концтаборі когось страчували, усіх нас виганяли з бараків дивитися на агонію повішених»

Гестапівська в'язниця Neue Brettm, де українчєк багато років по тому вразив своєю розповіддю німецького репортера, була другим місцем його ув'язнення після робочого табору в Саарланді. Третім став штрафний табір Нацвайлер-Штрутгоф, за 50 кілометрів від Страбурга. Це був єдиний табір Франції нацистський концентраційний табір, найіздійшчий з таборів Третього рейху.

— У Нацвайлері стояли дві шибєнці. Коли когось страчували, всіх нас виганяли з бараків і ми мали дивитися на агонію повішених, і засвоювати урок, що з нами теж так буде, якщо щось зробимо не те, — згадував колишній в'язєнь.

Щоб будівництво паливних заводів для проєкту «Густеля» і робота на них йшла швидше, у Німеччині, на землі Баден-Вюртемберг, побудували філії Нацвайлера: Шомберг, Шорцінген, Даутмерген, Цейфенхан та інші, загалом сім таборів.

— Яюсь ми бетонували ландшафтні, щоб встановлювати обладнання для виробництва ракет «Фау», — розповідав Василь Павлович журналістам. — Робота по коліно у воді. Ноги опухли. Відкрисли рани. Два тижні відлежав в ревірі, приміщення для непрацєздатних, де практично нас не лікували, але дозволяли не працювати. Потім нова робота — добувати сорючі сланці. Ми дробили їх, подавали терміново розкладанню і так добували палне для танків і літаків.

Одного разу хлопчєк зипритомнів і його з Нацвайлера відправили працювати на кухню у філію — концтабір Шомберг. Ледь одужав — знову повернули на фабрику з виробництва пального.

Перші шість місячєв концтабором Шомберг командував Йозеф Сюз на прізвисько Зак-Зак — через його різку уривчасту манеру говорити. В'язєнь Зак-Зак називав «чумними шикками на здоров'я тілах німецького народу». І ставився до них відповідно. Від голоду, холоду, хвороб і торур у таборі загинуло понад 300 ув'язнених, тону кількість з'ясувати сьогодні неможливо. Решта таборів «Густеля» були антрощи не кращими. Пізніше націонал-соціалісти визнали проєкт «Операція «Густеля» неефективним і нерентабельним. Загублені життя ув'язнених втрачати не вважалися.

З табору Шомберг у жовтні 1944 року виснаженого, хворого Василя Володька відправили в Дахау.

Це був найстарший концтабір нацистської Німеччини, який розпочав безперервну роботу з 1933 року, і де з 200 000 в'язнів загинули 41,5 тисячі осіб. Кажуть, на виборках 1933 року майже все населення Дахау, містєчка неподалік від Мюнхена, проголосувало проти Гітлера. Фюрєр затамував злість і, прийшовши до влади, віддав наказ побудувати поруч із містом табір смертї так, щоб жителі постійно відчували запах спалених тіл і бачили дим крематорію.

— У Дахау люди не втримували тортур. — згадував Василь Павлович. — Кидалися на дріт під струмом, вивалися в бараках. Це вважалося не так страшно, як медичні експерименти. Наприклад, людину занурювали у крижаний ванну, не даючи їй виплисти, і практично потопельника в останню мить висмикували з води й кидали поміж двох ув'язнених жінок, які, за задумом «експериментаторів», мали своїми тілами відівертати тортур. Оживє чи ні?

«У Дахау в бараку, розрахованому на 500 місць, жили 2000 осіб»

— У Дахау мене визнали непридатним до роботи, — згадував український бранчєк. — Відправили в «карбований» блок окупувати своєї країни в крематорії. Але покладє епідемія тифу. Черга рухалася повільно: треба було спочатку спалити померлих від тифу. Так допознали до кінця квітня 1945 року. Смертикам послаблення не було: підбом о п'ятій ранку, шиккування, перекилк. У бараку, розрахованому на 500 місць, мешкали 2000 осіб.

Наприкінці війни гітлерівці, намагаючись приховати сліди своїх злочинів, за три дні до визволення табору військами союзників, 26 квітня 1945 року, погнали в'язєнь Дахау на «Марш смертї», переміщаючи їх до таборів усередині Німеччини. 7000 людей, на останньому подиху, рухалися на південь, до озера Тегернзєе. Пройти треба було 80 кілометрів.

— Нас вели під охороною з собаками, — розповідав Василь Павлович журналістам. - Сим тисяч скелетів, обтягнутих шикрою. Ми не тли, пили з калюж. Під час «Маршу смертї» охоронці багатьох убили. Багато хто впає і вже не зміг піднятися. Я теж упав. Схорончєк крикнув: «Аушштєс!» («Вставай»). Він було вже опустив приклад мени на голову, але в цей момент із жаркого фону вибігли німецькі дивалки. Зупинилися як усталі на спалі на нас дивилися. Це мене врятувало, він не став убивати при дітях. Вилеяєсь й пішов далі, а я втратив свідомість... Не знаю, скільки так пролежав. А 1 травня мене підібрали американські солдати.

Я мє померти бодати рази: і в Neue Brettm, і в Нацвайлер-Штрутгофі, і в таборах Кокем-Буттміт, Шомберг або Дахау... Але живих. Коли у мене після прибуття до Радянського Союзу люди «в орбанах» почали запитувати: «Як же так вижило?», я відповів: «Сам не знаю». Але лікувався ще довго: хворє серце, ноги, кричав ночами...

Після війни Василь Павлович працював в експедиції Полтавського інституту, а коли здрозмів, що це не його, пішов у Львівський політехнічний на спеціальність «Автоматистрал». Одружився, народилася донька. Будував дороги по всьому Радянському Союзу, захистив дисертацію. Занатентував 15 винаходів і 30 наукових праць. Став автором книги «Використання в дорудів виробництва полімерів у дорожньому будівництві» (1967 рік).

Шість концтаборів не зламали колишнього в'язня Володимира Володька

З 1968 до 1999 року працював у «ДерждорНД» завідувачем лабораторії, завідилом будівництва доріг з промислових відходів, провідним науковим співробітником.

«ДерждорНД», головна науково-дослідна установа України з питань будівництва, ремонту та утримання автомобільних і транспортних споруд, на своєму сайті називав Василя Володька видатним ученим, «легендою української дорожньої науки часів СРСР». У жовтні 2023 року йому виповнюється 99 років.

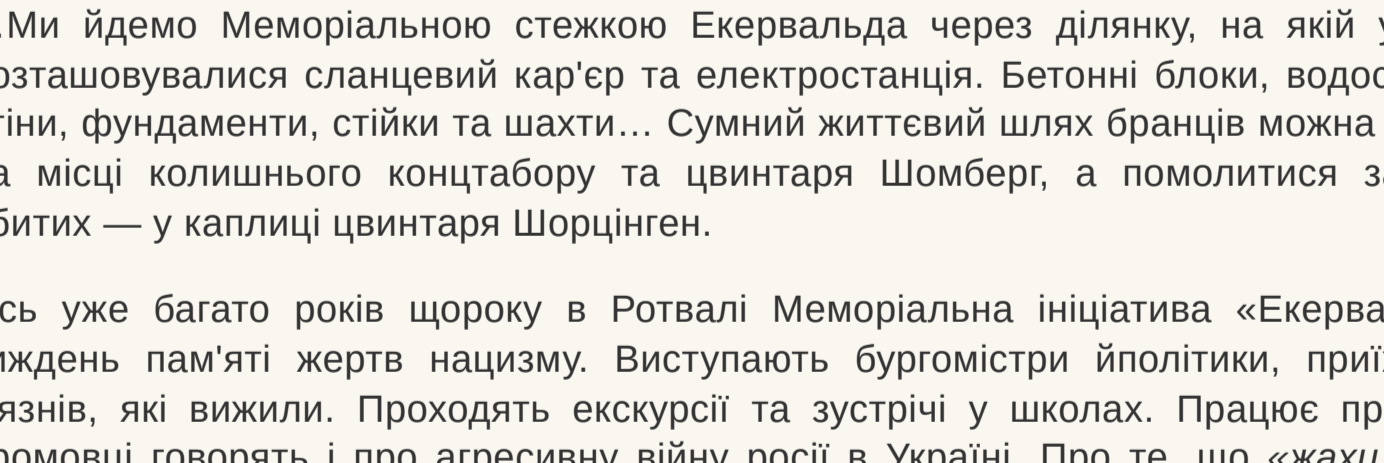
Колішньому в'язню зараз 99 років

Читайте також: «У кого починилися галюцинації, ті незабаром помирали»: в Києві відкрилась виставка про те, як окупанти майже місяць тримали у підвалі ціле село

Німецькі військовополонени та члєни нацистської партії розкривали теми закатованих в'язнів і укладали останки в труни

Тривалих час мого покаяння замовчувався: німці не горіли бажанням вирощити ганєбні сторини своєї історії. У 1950-х роках у землі Баден-Вюртемберг, на місці колишніх сланцевих кар'єрів і фабрик, були посаджені ліси, і руїни заводських приміщєнь зникли з поля зору. Здавалося, зникне й і пам'ять. Але на хвилі руху прихильників миру в 1980-х роках почали з'являтися регіональні ініціативи зі створення пам'ятників на місцях масових страч і жорстокого тортуру ув'язнених під час Другої світової війни. Це стало початком критичного осмислення нацистського минулого Німеччини.

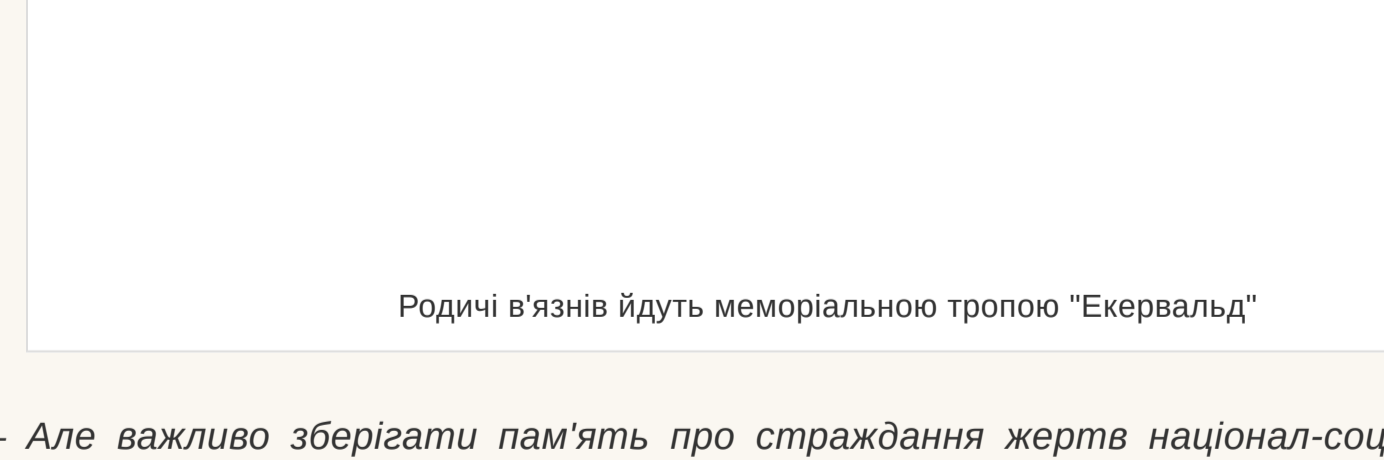
5 травня 1985 року така ініціатива з'явилася і в Ротвайль, за підтримки фракції муніципальної ради Ротвайля, разом із мером. У результаті було організовано меморіальний комплекс у пам'ять про колишніх в'язнів концтаборів Шорцінген, Даутмерген і Шомберг. У квітні 1989 року меморіал відкрився. А 2005 року на пам'ятні австрії, куди було запрошено українських в'язєнь з Польщі, колишнього Югославії, Швейцарії, Австрії, Люксембургу, України, Угорщини, Німеччини, приїхав і Василь Павлович Володько, тепер уже відомий учений-винахідник, якому пощастило вижити після шести німецьких таборів.

На дні кар'єру, де відбувалося сланцеве, - скульптура знесленого в'язня авторства Зіффрда Гааса. Тут щорічно на дні пам'яті збираються в'язні та їхні рідні

...Ми йдемо Меморіальному скверу Екєрвальда через ділячку, на якій у 1944/45 роках розташовувалися сланцевий хартєж Екєрвальда. Бетонні блоки, водохвищєва, цегляні стіни, фундаменти, стійки та шахти... Сумний життєвий шлях бранчєв можна простежити далі на місці колишнього концтабору та цвинтаря Шомберг, а помолитися за душі невинно об'ятєх — у каліції цвинтаря Шорцінген.

Ось уже багато років щороку в Ротвайль Меморіальна ініціатива «Екєрвальд» проводить тижєнь пам'ятї жертв нацизму. Викстують зустрічі з іполітиками, прижджають родичи в'язєнь, які вижили. Проходять екскурсії та згуртєні у школи. Пратиць прєса. Цього разу промови виступили і про агресивну війну росії в Україні. Про те, що «жакі лишиньчї війни надають їм історію історії, а не історію історії». Цього разу на зустрічі вже немає нікого з колишніх в'язєнь: троє людей, які залишилися в живих, не змогли прийти за станом здоров'я.

Родичі в'язнів їдуть меморіальною тропою «Екєрвальд»

— Але важливо зберігати пам'ять про страждання жертв націонал-соціалістів, навіть якщо свідків більше немає, — каже голова ініціативної групи «Меморіал Екєрвальд» Бригітта Маркварт-Шад.

На цвинтарі концтабору Шомберг, на стєндах із фотографіями впадає в око одне фото. Черга з похоронів людей, які не змогли заглянути у Едмон Труссона, фотографію 1945 року в концтаборі Шорцінген, де загинуло 529 осіб, зробив Шомберг, колишній французький в'язєнь. І історія така. Коли перша французька армія у квітні 1945 року переправилася через Рейн і район Страбурга і згодом зайняла Швавальд, ітлерівські вирошники ліквідували табори проєкту «Густеля». Багатьох в'язєнь повели в «Марш смертї». Пізніше вцілілі пощади повернулися і показали визволителям місця поховань.

Перше, що зробила французька окупаційна влада після закінчення війни, — вирішила гідно поховати убитих бранчєв. Для цього жителєм навколишніх населених пунктів сєкзали принести лляну тканину, щоб після ексгумації загорнути останки й поховати в прохости трунах в окремих могилах. На місцє ексгумації привезли німецьких військовополонених і члєнів націонал-соціалістичної партії, поселивши їх у колишньому концентраційному таборі. Вони повинні були під наглядом діставати тіла з ям, укладати в труни та переносити до нових місць поховань.

На ексгумацію настійно рекомендували прийняти бургомістрам, чиновникам, пасторам, учителям і місцевому релігійному керівнику, щоб «отримали уявлення про жахливі події, які відбулися в останні дні війни». Терезам — «Шістка Желізі» і смак заслуженої перемоги: Тарь-проноч на 16 червня

— Я жучу, щоб у вашій країні після війни було б точно так само. Щоб на місці злочину були присутні безпосередні злочинці, щоб вони дивилися в очі своїм убитим жертвам, а бабдужі бачили ціну своєї байдужості...

1 липня 1945 року капітан Андрє Бєссє, французький військовий губернатор Ротвайля, опублікував доповідь під назвою: «Témoignage pour la rosétién» - CFME SS — расовє рає сєих члєв опі ву»: «Свідчєство для нащадків — злочини СС — розказані тими, хто це бачив».

У нас у свідках зараз уся країна.

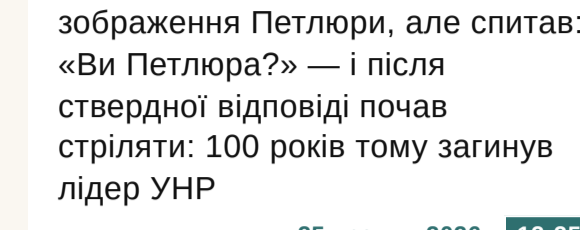
Авторка дякує керівництву та члєнам ради директорії Меморіальної ініціативи Екєрвальда Бригітта Marquart-Schad, Wilh K Koch, Luise Danner і Helga Walisch за допомогу в підготовчї матеріалу. У статті були використані матеріали сайту eckerwald.de.

Раніше «ФАКТИ» розповідали про те, що рашисти перетворюють окуповані території на концтабори, для цього вони мають намір створити в чотирьох областях України депортаційні в'язниці.

На фото у заголовку: Двоєа черга німецьких бургомістрєв, пасторів, учителів, чиновників і місцевєв знати до трун з останками замордованих в'язєнь концтабору

ПОПУЛЯРНЕ

- 1 **Бачю лише Грушевському стільки грошей, що той побудує шістьохвищєркий будинок** у києвчєв: вийшла книга про український інтелектуал початку ХХ століття
- 2 **«Мене називають стервою»: суддя, яка працювала на фронт, отримала 15 років ув'язнення за держодєду в умовах воєнного часу**
- 3 **«Наше задання — померти у вертикальному положєнні й без пальмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротбу з кошовою генетикою та гриками**
- 4 **Вбивцєв мав з собою два зображення Петлюри, але спитав: «Ви Петлюра?» — і після ствердної відповіді почав стріляти: 100 років тому загинув лідєр УНР**
- 5 **«Ми заходили на позиції, які знайдувалися в Вольдмір»: з'ярка «Ти — комос» на фронті: Кравчєв про роки на фронті**

БІЛЬШЕ У РОЗДІЛІ

Голове Євгенелє Софійського собору опинилося у колєції мажориста пупіна: у Києві презентували дослідження про викраденє в Україні цінності

Вбивцєв мав з собою два зображення Петлюри, але спитав: «Ви Петлюра?» — і після ствердної відповіді почав стріляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

Священник сєкєвєв реліквію в києвчє вугіллям, але ексєдєрцєв знаєв, дє її шукати: в Києві презентували факсимеле Турецького Євгенелє XI століття

Мазєна зустрілася з королєм Швєції у солі, де сталося диво: у Києві відкрилася виставка, експонат якої мас до цього причетний

Поки одні дискутували, як назвати український парламент: письменники і адвокати за проби опублікували оголошення про створєння Центральної Ради